

General-major u penziji
prof. ILIJA NIKEZIĆ

Stanje u društvu i opštenarodna odbrana

Prilikom ocenjivanja stanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite najčešće se primenjuju dva metodološka pristupa. Prvi polazi od činjenice da su priroda sistema socijalističkog samoupravljanja i društveni odnosi koje takav sistem reprodukuje osnov za razvoj sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Taj razvoj, u osnovi, znači neprekidno jačanje odbrane SFRJ. Drugi pristup je, takođe, jednostran. Ističe se da jedino u JNA nema slabosti političke i ekonomske prirode koje potresaju naše društvo.

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita dele sudbinu opšteg stanja u društvu. Sadašnji negativni ekonomski i politički procesi u našem društvu umnogome utiču na odbranu i zaštitu.

Zaustavljanje negativnih kretanja u našem društvu, koja ugrožavaju osnovne vrednosti socijalističke revolucije, bitna je pretpostavka za jačanje odbrambeno-zaštitnog sistema SFRJ, posebno njegove funkcije odvracanja od agresije.

U razmatranju uzajamnog prožimanja kretanja u društvu i odbrambenog mehanizma društva valja imati u vidu bitno polazište: nema nijedne oblasti organizovanog društvenog delovanja u kojoj nije utkana i odbrambeno-bezbednosno-samozaštitna komponenta. Otuda se i pri razmatranju ove teme mora poći od osnovnog načela koje bi moglo da glasi: tamo gde su razvijeni samoupravni socijalistički odnosi i čvrsto bratstvo, jedinstvo i ravnopravnost naroda i narodnosti i odbrana je čvršća, i obrnuto. Nije samo nesporna složenost nego i politička osetljivost analize ove problematike, ali o njima treba i mora da se govori i piše. Titova misao da je »najbezbed-

nija ona zemlja koju narod čuva« obavezuje nas na takav pristup kada razmatramo uticaj stanja u društvu na opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu.

Različiti pristupci proceni stanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

U našoj dosadašnjoj doktrinarno-teorijskoj i političkoj praksi, kada se razmatra razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, najčešće se polazi od dva metodološka pristupa ocene stanja u ovoj oblasti.

Prvi polazi od nesporne činjenice da sve što je istorijski bitno novo u našoj opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti proizlazi iz autohtone socijalističke revolucije i izgradnje sistema socijalističkog samoupravljanja. Prirodno je, stoga, što i najveći broj dosadašnjih radova i partijskih dokumenata obrađuje taj odnos, ukazujući na bitne marksističke principe koji su značajni za razvoj društvenog bića opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Ti principi ujedno izražavaju i idejno-politički stav SKJ u ovoj oblasti. Tito je posebno isticao sledeće principe kada je govorio o opštenarodnoj odbrani: podruštvljavanje odbrane i društvene samozaštite je revolucionarni proces i trajan interes radničke klase, naroda i narodnosti Jugoslavije; radnička klasa i SKJ imaju neprikosnovenu odlučujuću društvenu ulogu u odbrambenom organizovanju naše društvene zajednice; opštenarodna odbrana ima jedinstven, opštejugoslovenski karakter.

Dakle, sistem socijalističkog samoupravljanja u SFRJ i na njemu zasnovani društveni odnosi otvorili su prostor i bitne pretpostavke i uslove za razvoj sistema odbrane i društvene samozaštite. I to, kako po angažovanju svih snaga i potencijala društva, tako i po odlučnoj orijentaciji da zadaci odbrane i samozaštite u praksi postanu stvarni, realni i neposredni interes i potreba svakog radnog čoveka i građanina u našoj zemlji.

Znači, priroda sistema socijalističkog samoupravljanja i društveni odnos koji reprodukuje bili su osnov za razvoj sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, i to se sa razlogom uvek ističe kao značajno polazište, ali najčešće jednosmerno, sa pozitivnim predznakom neprekidnog jačanja

odbrane SFRJ. To je, u osnovi, tačno, ali za potpunu ocenu stanja i daljnjih tendencija u ovoj oblasti to može da bude i jednostrano zaključivanje. Radi toga nužan je kratak osvrt na pređeni put i sadašnje stanje u društvu.

Činjenica je da se opštenarodna odbrana SFRJ neprekidno razvijala, usavršavala i jačala; primala organizacione oblike, društvene i vojne osobenosti, koje su u svim etapama društvenog razvoja obezbeđivale ispoljavanje njene društvene uloge: odvrćanje spoljne oružane agresije i pritisaka, odbrana od delovanja kontrarevolucionarnih snaga na unutrašnjem i spoljnom planu. Bilo je posle rata nekoliko situacija u kojima je naš sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite položio ispit (pokušaj kontrarevolucije i restauracije kapitalizma odmah posle drugog svetskog rata, sukob sa staljinizmom 1948. godine, sa Italijom 1953. godine, pokušaj kontrarevolucionarnog delovanja na nacionalističkoj i liberalističkoj osnovi sedamdesetih godina, kalkulacija unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja za vreme bolesti i posle smrti druga Tita, kontrarevolucionarni događaji na Kosovu 1981. godine). To nam sve daje za pravo da pozitivno ocenimo efikasnost naše odbrane, ali ne i da zaključimo da je sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite imun na slabosti koje postoje u društvenom razvoju. Takva ocena stanja bi mogla stvarati zablude o efikasnosti svih elemenata sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite bez obzira na temelje na kojima počiva i crpi svoju snagu. Dobro je što smo istakli parolu: »Ništa nas ne smije iznenaditi«, ali primer kontrarevolucije na Kosovu je upozorenje da u praksi moramo učiniti sve da do iznenađenja zaista ne dođe.

U oceni stanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite postoji i drugi pristup koji, takođe, ima prizvuke jednostranosti. Često se ističe da je jedino Jugoslovenska narodna armija ostala nenačeta birokratizmom, nacionalizmom, liberalizmom, klerikalizmom i drugim slabostima političke i ekonomske prirode koje u poslednjoj deceniji potresaju naše društvo, pa i Savez komunista Jugoslavije.

Takva ocena stanja, ma koliko tačna, manjkava je najmanje iz dva razloga. Prvo, treba imati u vidu da snaga naše odbrane nije u spremnosti jednog ili drugog kruga faktora, već u snazi svih subjekata društva. Drugo, JNA se ne nalazi pod staklenim zvonom. Vojnički i starešinski sastav JNA po-

punjava se i menja unoseći u svoje redove neprekidno, s manjim ili većim intenzitetom, ali neizbežno, sva bitna idejna, politička i kulturna kretanja društva. Odras takvih kretanja na stanje oružanih snaga u celini (Teritorijalnoj odbrani i Jugoslovenskoj narodnoj armiji) još je naglašeniji, s obzirom na to da najveći njihov deo čini rezervni sastav koji se tek uvodi u vreme mobilizacije.

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita razvijaju se onako kako se razvija jugoslovensko društvo

Za utvrđivanje i obrazlaganje činjenice da su opštenarodna odbrana i društvena samozaštita izrazi revolucionarnog kontinuiteta politike Saveza komunista Jugoslavije neophodno je uzeti u obzir društvene odnose i procese u celini.

Utvrđivanje i obrazloženje te veze nužno je ne samo radi sagledavanja društvene suštine i prirode opštenarodne odbrane i društvene samozaštite već i radi ocene stanja u toj oblasti. Ovo valja istaći zbog toga što snagu koncepta naše odbrane vidimo u nekim temeljnim društvenim pretpostavkama koje treba da imaju obeležje revolucionarnog kontinuiteta u radu Saveza komunista Jugoslavije. Tu se, pre svega, misli na jedinstvo radničke klase i njene avangarde, Saveza komunista Jugoslavije, a to jedinstvo je bitan i nezamenljiv uslov za političko jedinstvo i unutrašnju stabilnost zemlje, pa samim tim i za njenu odbrambenu sposobnost.

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita izraz su društveno-istorijskih uslova, iskustava narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije i dostignuća u ukupnom razvoju Jugoslavije. Na osnovu samoupravnih prava i dužnosti radnih ljudi i građana, u Jugoslaviji se ostvaruje revolucionarni proces podruštvljavanja odbrane i zaštite kao dela samoupravnih odnosa i stalne funkcije društveno-političkog sistema i svih njegovih subjekata. Organizovane socijalističke snage sa Savezom komunista Jugoslavije na čelu, neprekidno se zalažu za to da opštenarodna odbrana i društvena samozaštita budu svest i praksa radnih ljudi i građana SFRJ, njihovo neotuđivo i neprikosnoveno pravo i dužnost. A tu svoju ulogu u ovoj oblasti građani SFRJ ostvaruju u osnovnim i drugim or-

ganizacijama udruženog rada, samoupravnim interesnim zajednicama i radnim zajednicama, mesnim zajednicama, društveno-političkim zajednicama, društveno-političkim i drugim društvenim organizacijama i udruženjima građana i u posebnim snagama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Ovakva revolucionarna koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, sadržana u programu SKJ i delu Josipa Broza Tita, u svom daljem razvoju ima zagarantovan trajni karakter pod određenim pretpostavkama. Ona je uslovljena razvojem faktora koji je opredeljuju: razvojem socijalističkog samoupravnog sistema; federativnog uređenja i bratstva, jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti SFRJ; materijalnim i demografskim mogućnostima zemlje. Ovim unutrašnjim činiocima, koji su predmet našeg razmatranja, valja dodati i neke spoljne vojno-političke činioce: politiku nesvrstanosti, geostrategijski i vojnostrategijski položaj zemlje.

Analiza revolucionarne istorijske prakse u svetu i naše vlastite, uz naglašeno naznačavanje nekih naših aktuelnih problema, pokazuje neraskidivu povezanost društvenih procesa i vojne sile u istoriji. Naša iskustva u tom pogledu, koja su već ušla u riznicu savremene naučne misli i teorije kao »Titova strategija«, predstavljaju takve vrednosti koje ne smeju biti zaobiđene u oceni stanja i tendencija razvoja odbrane i zaštite SFRJ.

Istorijski posmatrano moguće je uočiti nekoliko faza u razvoju odbrambenih snaga društva, ne ulazeći, ovom prilikom, detaljnije u njihovu analizu.

Prva faza, vreme oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije 1941—1945. godine. U ratu koji je počeo kada su se tadašnja država i njena vojska raspali, kada nije postojao kontinuitet državne teritorije i političkog sistema, moralo se tragati za bitno drugačijim rešenjima od klasičnih, kako u pogledu koncipiranja snaga i sredstava revolucionarne i oslobodilačke borbe, tako i u pogledu izbora metoda vođenja te borbe. Nikakva premoć u odnosu vojnih snaga, merena klasičnim parametrima, nije mogla biti osnovno polazište vojne i političke strategije KPJ i Tita. Sinteza oslobodilačke i revolucionarne borbe u jedinstven ratni proces omogućila je organizovanje borbe i otpora na širokom frontu. Motivi su bili i patriotski i revolucionarni, a njih je znalački podsticala i raz-

vijala KPJ. To je bio bitan uslov za političku mobilizaciju mase i stvaranje masovnog i demokratskog narodnooslobodilačkog pokreta. To je ujedno bila i platforma na kojoj je stvarana revolucionarna oružana sila i odnosi u njoj. Stvaranje revolucionarne armije i narodne vlasti bila su dva međusobno uslovljena procesa. Tako su se, po svom društvenom karakteru, Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije razvijali kao instrument narodne vlasti i, istovremeno, kao zajednička vojna sila svih naroda i narodnosti Jugoslavije. U tom kontekstu teza o originalnom načinu na koji je stvorena naša revolucionarna armija eksplicite se proteže na celokupnu oblast opštenarodne odbrane i društvene samozaštite koju smo na tim temeljima kasnije razvijali.

Druaa faza razvoja oružanih snaga i opštenarodne odbrane u celini nastaje odmah posle rata i traje do 1949. godine.

Ocene razvoja odbrambenih snaga u ovoj fazi kreću se u dva smera. U političko-partijskim dokumentima iz oblasti vojne nauke preovlađuje gledište da smo mi i u tom periodu sačuvali revolucionarni kontinuitet razvoja oružane sile i originalnu doktrinu i strategiju njene upotrebe. S druge strane, u nekim naučnim i teorijskim radovima, očigledna je politička i vojna misao da je to period prekida kontinuiteta razvoja naše originalne koncepcije u razvoju naših oružanih snaga.

Nesporna je činjenica da su društveno-istorijski uslovi u kojima se našla tek stvorena socijalistička Jugoslavija neposredno posle drugog svetskog rata uticali na naša opredeljenja oslonca na Sovjetski Savez. Ta okolnost imala je, naravno, uticaja i na pravce našeg društvenog razvoja a u tim okvirima, možda nešto naglašenije na pravce razvoja vojne doktrine. Time objašnjavamo, na primer, prekid kontinuiteta postojanja teritorijalne (partizanske) komponente u oružanim snagama. Mi ćemo se tek kasnije (1959. godine a sa definitivnim strategijskim konceptom 1969. godine) vratiti ovoj značajnoj komponenti, koja je u NOR-u, uslovno rečeno, predstavljala osnovu društvene samozaštite.

Međutim, iako su se naše oružane snage u ovoj fazi razvijale pod uticajem sovjetske vojne doktrine, nismo se bili

odrekli revolucionarnog i narodnog karaktera naših oružanih snaga. Nama su bile potrebne jake oružane snage i snage bezbednosti radi borbe protiv snaga kontrarevolucije. To je bio imperativ da se sačuva tek stečena sloboda i tekovine revolucije.

Sledeća faza u razvoju odbrambenih snaga društva počinje pedesetih godina, uvođenjem samoupravljanja. Time je otvoren proces podružtvljavanja odbrambenih struktura i funkcija. Tito je povodom desetogodišnjice Jugoslovenske armije 1951. godine (tada je JA promenila ime u Jugoslovenska narodna armija, JNA) ukazao na pravce razvoja naših koncepcijsko-doktrinarnih opredeljenja, dalju izgradnju oružanih snaga, potrebu daljeg razvoja doktrine opštenarodnog odbrambenog rata. Usvojeni su stavovi SKJ, a Ustavnim zakonom (1952) i Zakonom o narodnoj odbrani i JNA (1959) i normativno-pravno su postavljena načela doktrine opštenarodnog odbrambenog rata, odnosno sistema odbrane.

Dalja razrada i ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite bila je povezana sa procesom razvoja samoupravljanja i prevazilaženja otpora konzervativnih birokratsko-etatističkih i nacionalističkih snaga.

Novi elementi u orijentaciji društveno-političkog i vojnostrategijskog razvoja odbrambenog organizovanja naše društvene zajednice dolaze do punog izražaja od 1968. godine i to se može smatrati *novom fazom* u razvoju odbrambenih snaga društva i sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, koja i danas traje.

»Prenoseći, dakle, odgovornost za odbranu na cijelo društvo, a ne samo na neke specijalizovane organizacije i organe, mi smo umnogostručili njenu snagu i istovremeno učinili značajan korak realizaciji ideje klasika o naoružanom narodu.«¹ Navedena misao druga Tita materijalizovana je u svim kasnijim političkim, normativnim i doktrinarnim dokumentima, a naročito u stavovima Desetog i Jedanaestog kongresa SKJ i Ustavu SFRJ koji je donet 1974. godine. Tu je jasno postavljen i odnos društva prema odbrani kao prvorazrednoj društvenoj potrebi. U uvodnom delu rezolucije Desetog kongresa SKJ kaže se: »Odbrana Jugoslavije i zaštita usta-

¹ J. B. Tito, *Vojna djela*, VIZ, 1971., knjiga IV, str. 335.

vom utvrđenog poretka jedinstven je interes radničke klase, radnih ljudi i građana, svih naših naroda i narodnosti, republika i pokrajina², a u članu 172. Ustava SFRJ: »Obrana zemlje je neprikosnoveno i neotuđivo pravo i najviša dužnost i čast svakog građanina.« Ovo je period područjavanja odbrane i zaštite koji se može označiti i kao revolucionarni proces i trajan interes radničke klase, naroda i narodnosti SFRJ. Na taj način Savez komunista je preuzeo istorijsku odgovornost i obavezu da taj proces ima svoj revolucionarni kontinuitet koji svoje uporište nalazi u iskustvima narodno-oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, u socijalističkom samoupravljanju, bratstvu i jedinstvu i ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije i nesvrstanoj spoljnoj politici SFRJ.

Opšte determinante razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Na osnovu prethodno date skice posleratnog razvoja odbrambenih snaga našeg društva, bilo da je reč o opštenarodnoj odbrani kako je politički program SKJ utvrđuje ili o konkretnim oblicima i formama vojnog organizovanja, moguće je izvući zaključak o opštim determinantama koje bitno utiču na stanje i dalji razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U pitanju su sledeće determinante:

prva, karakter osnovnih i za društvenu zajednicu primarnih društveno-političkih i ekonomskih odnosa čija pretpostavka je odgovarajući stepen razvitka proizvodnih snaga, ali i odgovarajuće stanje produkcionih odnosa;

druaa, odnos i konstelacija političkih i vojnih snaga u svetu uopšte i posebno u regionalnim razmerama i u susedstvu u istorijski datim okolnostima;

treća, karakter i način vođenja savremenih ratova, ratnih operacija, s obzirom na naučno-tehnološku revoluciju koja donosi krupne nepredvidive promene u borbenoj tehnici i naoružanju, koji neposrednije deluju na sadržaj i obim vojnih priprema društva za odbranu i vojnostrategijsku funkciju vojne sile;

² Deseti kongres SKJ, str. 266.

četvrto, sposobnost i spremnost svesnih socijalističkih snaga na čelu sa SKJ da shvate i, što je još značajnije, usmere razvitak odbrambene strukture, u okviru opšteg razvitka društva, u objektivno najprogresivnijem pravcu, tj. u pravcu samoupravnih, demokratskih i socijalističkih društvenih odnosa.

Kada se razmatra uticaj navedenih determinanti na stanje i razvoj sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite moraju se sagledavati u njihovu dijalektičkom jedinstvu. Sa stanovišta ovog rada od posebnog interesa je osvrst na aktuelne probleme društva i njihov uticaj na efikasnost sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Uticaj kretanja u društvu na stanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita deli sudbinu opšteg stanja u društvu. Bez razvoja socijalističkih samoupravnih odnosa, ravnopravnosti naroda i narodnosti i čvrstog bratstva i jedinstva, nije moguć ni uspešan razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ. Prema tome, presudna bitka za stabilnost, teritorijalnu celovitost i nezavisnost SFRJ bje se na unutrašnjem frontu. S tim u vezi značajno je utvrđivanje onih društvenih procesa i aktivnosti koje slabe odbranu i zaštitu društva. U takve procese možemo svrstati: slabljenje vodeće uloge radničke klase u društvu i samoupravljanju; jačanje nacionalističkih i kleronacionalističkih snaga u zemlji; ekonomsku krizu i ugrožavanje društvene svojine, a time i materijalne osnove odbrane i zaštite SFRJ; nezaposlenost omladine i pad životnog standarda stanovništva; slabljenje ustavne uloge federacije i pojava dezintegracionih procesa u političkom i ekonomskom sistemu.

Jačanje birokratsko-etatističkih, dogmatskih i nacionalističkih snaga i na toj osnovi raslojavanje jugoslovenskog društva ozbiljno je istorijsko upozorenje da je radnička klasa Jugoslavije sve manje nosilac suvereniteta u sistemu socijalističkog samoupravljanja. Stoga se pitanje ostvarivanja suvereniteta radničke klase i društvene svojine u nas praktično postavljaju kao temeljna pitanja ukupnog društvenog nap-

retka, pa samim tim i jačanje sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Od presudnog je istorijskog značaja materijalizacija principa da udruženi rad predstavlja specifičnu istorijsku formu rešavanja ne samo klasnog već i nacionalnog pitanja u nas, u kojem hegemoniju ima radnička klasa. Upravo iz navedenih razloga SKJ treba da zaključi razarajuće diskusije unutar svojih redova o dilemi »šta ima veću prevagu u našim uslovima, nacionalno nad klasnim ili klasno nad nacionalnim«. Ukoliko bismo i dalje razmišljali i tražili praktična rešenja o ovim pitanjima, bili bismo u opasnosti da negiramo društveno-ekonomske temelje razvoja socijalizma u nas i da omogućimo kontrarevoluciji da opet dođe do izražaja na nacionalističkoj ili klasnoj osnovi, što bi potencijalno izazvalo opasnost i od spoljne oružane agresije na SFRJ. Zato smatramo da SKJ u daljoj aktivnosti mora ohrabriti i osnažiti poziciju onih društvenih snaga koje su za integralno samoupravljanje, a protiv svih parcijalizacija i unitarizacija na svim nivoima društvenog organizovanja. Stoga, SKJ mora menjati odnos snaga u svojim redovima, oslobađajući se onih koji su pasivni ili se suprotstavljaju ostvarivanju utvrđenih odluka, i mora radom stalno potvrđivati svoj avangardizam. To je ujedno i najbitniji uslov za dalje podruštvljavanje i jačanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Birokratizam i nacionalizam su antipod procesa podruštvljavanja odbrane i bezbednosti SFRJ. Svako birokratsko tumačenje nacionalnih interesa vodi u zatvaranje i, na kraju, u nacionalizam. Ovo je jedan od ključnih idejnih problema koji se najčešće javlja u vidu politiziranja ekonomskih problema. Posledice takvog stanja prenete su na odnose u federaciji i, umesto samoupravnog regulisanja, odnosi se uređuju posredstvom državnih veza, čime se omogućava da se republičke i pokrajinske strukture javljaju u ulozi reprezentata i zastupnika nacionalnih interesa. Tako se i može objasniti paradoksalna činjenica da u uslovima samoupravljanja skupštine svih društveno-političkih zajednica, od opštinske do savezne, više izražavaju funkciju vlasti, a manje funkciju samoupravljanja. Iako su Ustavom skupštine konstituisane kao organi samoupravljanja, pa tek onda kao najviši organi vlasti u okviru prava i nadležnosti društveno-političkih zajednica, u javnoj raspravi preovladalo je gledište da u Skupštinu SFRJ ne

treba da se uvodi veće udruženog rada. Posledica takvih stanja i trendova je da u našem političkom i privrednom sistemu nemamo jedinstvo pogleda na značajna pitanja u privredi: strategiju planiranja privrednog razvoja SFRJ; obezbeđenje proširene reprodukcije izdvajanjem akumulacije iz dohotka organizacija udruženog rada; funkcionisanje velikih tehničkih sistema itd. Svi ti trendovi imali su i imaju za posledicu izolaciju i u onim sferama privrednog i društvenog života (»u ime nacionalnih interesa«) koje u savremenom svetu sve više postaju predmet međusobne saradnje, čak i između država različitog društvenog i političkog uređenja. To se odnosi na nauku, obrazovanje, tehnologiju, elektroprivredu i sredstva komuniciranja (PTT, železnički saobraćaj, itd.). Stvorili smo osam sistema — školskih, naučnih, poreskih, sirovinskih itd. Ne treba posebno dokazivati kakve negativne posledice takva isparcelisanost ima i može imati u pripremi društva za odbranu i za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata.

Birokratija svojom moći i delovanjem dovodi naše društvo u sve dublju ekonomsku, socijalnu i društvenu krizu. Ukoliko dalje bude jačala njena moć produbljivaće se socijalni potresi (pad životnog standarda, obustave rada, nezaposlednost), a nezadovoljstvo u redovima radničke klase i omladine može dostići razmere kritičnog naboja. Budući da su opštenarodna odbrana i društvena samozaštita delatnosti koje društvo preduzima i ostvaruje radi svoje odbrane i zaštite od opasnosti koje ga ugrožavaju, prirodno je da naš uspeh u odbrani i samozaštiti zahteva totalnost akcije i totalnost angažovanja potencijala kojima zemlja raspolaže. Za puno angažovanje osnovnog subjekta naše odbrane i zaštite — čoveka potrebni su pozitivni motivi, a pre svega njegov društveno-politički položaj koji mu omogućuje da odlučuje o svim vitalnim pitanjima društva. Nije dovoljno reći da je takav položaj radnih ljudi i građana njihovo ustavno pravo. Treba analizirati praksu, postojeće stanje i tendencije i iz toga izvlačiti zaključke kako to stanje utiče ili može da utiče na jačanje ili slabljenje odbrane i zaštite SFRJ.

Našu ukupnu odbrambenu sposobnost najviše mogu da potkopaju ili da stvore breše u odbrambenom sistemu socijalni potresi, nacionalizam, tendencije separatizma i dezintegrativne pojave i tendencije u društvu. Ove pojave bitno mogu da oslabe i klasno-revolucionarno svojstvo sistema opštena-

rodne odbrane i društvene samozaštite. Do sada su oružane snage SFRJ, a naročito JNA svojom unutrašnjom čvrstinom, organizovanom borbom za ljude i izgrađivanjem njihove socijalističke svesti, snagom jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, delovanjem organizacije SKJ i SSOJ, vojničkih kolektiva i planskim i organizovanim radom komandi sačuvale unutrašnje jedinstvo i visok stepen borbene gotovosti. Uбудuće, ako se negativne tendencije u društvu nastave, unutrašnje jedinstvo i čvrstina oružanih snaga postaće ranjivi. Nacionalna pripadnost, ravnopravnost naroda i narodnosti ne smeju biti smetnja za jačanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma.

U idejnom pogledu nacionalizam insistira na naciji kao dominantnom kriteriju integracije ljudi u uskonacionalnu zajednicu, nasuprot socijalizmu koji ističe rad kao kriterij integracije u ljudsku zajednicu. Nacionalizam ne ističe radničku klasu kao osnovni subjekt procesa integracije i emancipacije nacije već samu naciju, bez obzira na niene socijalne slojeve. Pošto su nacije u Jugoslaviji konstituísane u državno-političke individualitete, naš »savremeni« nacionalizam uzima baš to kao osnovu i polazište svog izražavanja. Na taj način suštinu nacionalističkih programa, pored ostalog, čini i borba koju međusobno vode sve vrste etatizma za dominantni ekonomski i politički položaj u Jugoslaviji.

Nacionalizam je po *svojoj istorijskoj* suštini i s obzirom na karakter jugoslovenskih društvenih odnosa program uklanjanja temelja Jugoslavije, ukidanja federativnosti, samoupravnog socijalizma i demokratije u ime »nacionalnih interesa« koje zastupaju birokratske i one snage u društvu koje žele da vladaju. Savezna država gubi neke attribute **samostalnog pravno-političkog identiteta** i sve se više tretira kao zajednički instrument republika i pokrajina i instrument politike koju one sporazumevanjem i dogovaranjem utvrđuju. Polazeći od te suštine »savremenog« nacionalizma, sledi da su svi nacionalizmi u Jugoslaviji slični, ali se donekle razlikuju samo po načinu ispoljavanja i isticanju svojih ciljeva. Danas svi nosioci nacionalizma kao tezu ističu neravnopravnost i ugroženost sopstvene nacije, a posebno njen ekonomski položaj. U tome je videla šansu i iredenta, zahtevajući da se Kosovo konstituiše u republiku.

Takvo stanje nesumnjivo je pogodovalo i stvaranju »ideja« o nacionalnim armijama i služenju vojnog roka po republikama i pokrajinama, što predstavlja najreakcionarniji korak na putu razbijanja JNA kao jedinstvene oružane sile radničke klase i svih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Nacionalizam je jedna od najreakcionarnijih ideologija zato što je protiv vlasti radničke klase na osnovama samoupravljanja, ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti, kao osnovnih kategorija uređivanja samoupravne zajednice slobodnih ljudi i zato što razara odbrambenu i samozaštitnu sposobnost SFRJ.

Pod parolom »što više nacionalnog u crkvi, to jača crkva« nastavlja se kontinuitet težnje da se do kraja identifikuje versko i nacionalno. Strategija se u verskim zajednicama menja. Usmerena je na postepeno osvajanje mladih i osvajanje političkih pozicija u društvu. Putem izjednačavanja verskog i nacionalnog, želi se postići pravo crkvene hijerarhije da posreduje između vernika i društva u svetovnim pitanjima, a prihvatanje takvog položaja verskih institucija znači i njihovo priznavanje kao političkog subjekta.

Za sve verske zajednice u Jugoslaviji otvara se širok manevarski prostor delovanja u uslovima kada su društveno-ekonomska i politička kretanja nepovoljna. Crkva se sve više pojavljuje kao »legitimni« branilac tzv. istorijskih nacionalnih interesa, nacionalne tradicije, kulture, jezika, itd. Verske zajednice sve više razvijaju praksu da se učenje »svoje« konfesije prihvati kao opštedruštvena norma i proglasi ravnopravnim u svim sferama društvenog života. Zagovara se izgradnja političkog sistema na hrišćanskoj, odnosno islamskoj ideologiji i ističe superiornost religioznog (hrišćanskog ili islamskog) nad socijalističkim moralom. U takvom nasrtaju crkve, mogle su nastati i ideje i predlozi da se vernici, kojima to religija zabranjuje, oslobode nošenja oružja i da se uvede služenje vojnog roka u humanitarnim organizacijama, itd. Takve ideje ne treba nikoga da iznenađuju jer su samo eho stanja u našem društvu.

Prepreku ovakvom strateškom delovanju crkve posebno u odnosu na omladinu sigurno predstavlja i JNA u kojoj se moralno-političko vaspitanje sprovodi na osnovama marksističke ideologije. Stoga smo sigurni da će nacionalizam i kleronacionalizam razvijati i podržavati one akcije poput »izbe-

gavanja nošenja oružja«, »služenja civilnog vojnog roka«, »uvođenja religijskih obreda u kasarne«, »služenja vojnog roka u mestu boravka«, »stvaranja nacionalnih armija« i sl. koje slabe uticaj JNA na svest i opredeljenje mladih ljudi i na razvijanje bratstva i jedinstva među mladima.

Naivno bi bilo shvatiti kao epizodu predlog koji je nastao među omladinom pod maskom pacifizma, a u ime raznih mirovnih, zelenih i njima sličnih pokreta, da SFRJ neodložno pristupi jednostranom i potpunom razoružanju. Ili, moto nacionalista svih boja da je »armija nadnacionalna, unitarističko-centralistička, birokratsko-dogmatska tvorevina koja nema sluha za nacionalno biće i međunacionalne odnose«. Bila bi velika zablude ako bi takva shvatanja SKJ smatrao neznatnim i zanemarljivim sa stanovišta odbrane i zaštite SFRJ.

Ovakva shvatanja pothranjuju se u poslednje vreme i različitim gledanjima na ostvarivanje ustavne uloge Federacije, socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina. Dezintegracione tendencije, ako se nastave, mogu uticati i na opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu. Nije slučajno da su kod nas počeli da se upotrebljavaju termini »nacionalne ekonomije«, »nacionalne armije«, »nacionalne komande« i dr. Atribut »nacionalnog« sve više u sebi sadrži opasnost za narušavanje osnovnog ustavnog načela o jedinstvu sistema opštenarodne odbrane i posebno principa o jedinstvu oružanih snaga i oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora i društvene samozaštite, ukoliko bi bila ugrožena bezbednost SFRJ. To jedinstvo je zaloga svakog daljeg našeg zajedničkog opstanka i odbrane suvereniteta i teritorijalnog integriteta SFRJ. Jugoslavija je uslov zajedničkog i pojedinačnog postojanja. Nije suvišno podsetiti na činjenicu da smo mi u narodnooslobodilačkom ratu 1941—1945. godine pobedili zato što smo bili jedinstveni, zato što smo imali jedinstvenu Komunističku partiju Jugoslavije i jedinstvenu Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije sa jasnom strategijom.

*

Možemo zaključiti da primarne izvore naše bezbednosti i odbrambene moći moramo tražiti u unutrašnjim društvenim kretanjima. Naša unutrašnja situacija je veoma složena.

U nekim elementima ima obeležja krize (privreda) i kontrarevolucije (Kosovo), što je konstatovano na Trinaestom kongresu SKJ. Zaustavljanje tokova koji ugrožavaju osnovne vrednosti revolucije i socijalističke izgradnje, a naročito dezintegracionih pojava i procesa i kontrarevolucije na Kosovu bitne su pretpostavke za jačanje našeg odbrambeno-samozaštitnog sistema, posebno njegove funkcije odvrćanja od agresije.

S U M M A R Y

SITUATION IN SOCIETY AND TOTAL NATIONAL DEFENCE

When the degree of development and readiness of total national defence and social self-protection is assessed two methodological approaches are usually applied. The *first* approach starts from the fact that the total national defence and social self-protection system is based on the nature of the socialistic self-management system and the social relationships ensuing from the system, resulting in a constant strengthening of defence of the SFRY. The *second* approach, also a ones-ided one, maintains that only the Yugoslav People's Army is not burdened by economic and political weaknesses that are shaking our society.

The right approach is, however, that the total national defence and social self-protection system shares the troubles as well as the progress of the society. The present unfavourable economic and political processes in our society — decreasing of the leading role of the labour class; strengthening of bureaucratic-statist, dogmatic and nationalistic forces; economic crisis and endangerment of social property, thus also the material basis of the defence and protection of the SFRY; unemployment of the youth; decrease of standard of living of the population; weakening of the constitutional role of the federation; and appearance of disintegration processes in the political and economic systems — have a great impact on the defence and protection.

Restraining and stopping the unfavourable trends and developments in our society that jeopardize the basic values of our socialistic revolution, particularly the disintegration processes and developments in the Kosovo province, make a basic prerequisite for a strengthening of the defence-protection system of the SFRY, of its deterrent function in particular.

R E S U M E

LA SITUATION DE LA SOCIÉTÉ ET LA DÉFENSE POPULAIRE
GENERALISÉE

Lors de l'appréciation de la situation de la défense populaire généralisée et celle de l'autoprotection sociale deux approches méthodologiques semblent être les plus fréquentes; la *Première* approche procède du fait que la nature du système d'autogestion socialiste et les rapports sociaux reproduits par un tel système ont été à l'origine du développement de la défense populaire généralisée et de l'autoprotection sociale. Ce développement signifiait, au fait, une intensification continue de la défense de la RSFY. *L'autre* approche est également unilatérale. En effet, l'on soutient que seule l'APY ne présente pas de défaillances de nature politique et économique qui secouent notre société.

La défense populaire généralisée et l'autoprotection sociale correspondent à la situation générale de la société. Les actuels processus économiques et politiques négatifs dans notre société influent à bien des égards sur la défense et la protection. Cela se traduit, avant tout, par: l'affaiblissement du rôle dirigeant de la classe ouvrière; la montée des forces bureaucratiques-étatiques, dogmatiques et nationalistes; la crise économique et la menace à la propriété sociale, et, partant, aux fondements matériels de la défense et de la protection de la RSFY; le chômage des jeunes et la baisse du niveau de vie; l'affaiblissement du rôle constitutionnel de la Fédération et l'apparition de processus de désintégration au sein du système politique et économique.

Mettre fin sur les courants négatifs dans notre société, susceptibles de mettre en cause les valeurs fondamentales de notre révolution socialiste, notamment sur les phénomènes et processus de désintégration et sur la contre-révolution dans le Kosovo signifie apporter le préalable essentiel à la consolidation du système de défense et de protection de la RSFY, notamment à sa fonction de dissuasion de l'agression.

Р Е З Ю М Е

СОСТОЯНИЕ В ОБЩЕСТВЕ И ВСЕНАРОДНАЯ ОБОРОНА

При оценке состояния всенародной обороны и общественной самозащиты наиболее часто применяются два методологических подхода. *Первый* подход исходит из факта, что природа системы социалистического самоуправления и общественные отношения, воспроизводящиеся этой системой, были основой для развития системы всенародной обороны и общественной самозащиты. Это развитие, на самом деле, заключалось в непрерывном укреплении обороны СФРЮ. *Второй* подход также односторонний. А именно, подчеркивается, что только в ЮНА не имеются слабости политической и экономической природы, потрясаящие наше общество.

Всенародная оборона и общественная самозащита разделяют судьбы общего состояния в обществе. Нынешние неблагоприятные экономические и политические процессы в нашем обществе во многом влияют на оборону и защиту. Это прежде всего относится к: уменьшению ведущей роли рабочего класса; укреплению бюрократическо-этатистических, догматических и националистических сил; экономическому кризису и угрозе общественной собственности, а тем самым и материальной основы обороны и защиты СФРЮ; безработице молодежи и понижению уровня жизни населения; сокращению конституционно, подчеркивается, что только в ЮНА неимеются слабости политической кой и экономической системах.

Преодоление неблагоприятных движений в нашем обществе, угрожающих основным ценностям социалистической революции, особенно разъединительных явлений и процессов и контрреволюции в Автономном социалистическом крае Косово, является существенной предпосылкой укрепления оборонительно-защитной системы СФРЮ, в частности его функции отращения от агеессии.